

Балкан Балканцима

Оливер Потежица

(Критички приказ књиге Стојана Баракова *Отворена рана Балкана*)*

„Народ који не храни своју војску пре или касније ће бити приморан да храни туђу“ – коментар софијског листа „Стандард“ поводом дискусије о променама у бугарској армији.

Књига бугарског политиколога и публицисте Стојана Баракова *Отворена рана Балкана* – поглед једног независног посматрача на југословенску кризу можда је својеврстан симболички доказ за оповргавање тезе да је „Балкан изгубио онај свој геостратешки значај који је имао у историји“. Наиме, та теза, која се у последње време могла и код нас често чути, само је условно и делимично тачна у околностима у којима се налази и у глобалним процесима кроз које пролази наш регион. Јер, чак и на први поглед није тешко констатовати да је Балкан поново у средишту светског јавног мњења и у епицентру светских политичких збивања. Или, да се сликовитије изразимо, Балкан је сада као „буре барута“ које се налази између „чекића“ – тзв. униполарног света, и „наковња“ – тзв. мултиполарног света, чију експлозију неки поново очекују.

Подсетимо само да је тезу о тзв. смањивању геостратешког значаја Балкана међу првима лансирао „чувени“ Крсто Цвијић (натурализовани Британац хрватског порекла), с лондонског Краљевског института за међународне студије, у својој књизи *Преправљање Балкана* (1991).¹ Вероватно је она, између осталог, у првом периоду распламсавања југословенске кризе и поновног отварања балканског питања требало да послужи и за „омамљивање жртава“ или „успављивање заморчића за овај геостратешки покус“, односно балканских земаља које су се

* Књига Стојана Баракова *Отворена рана Балкана* (наслов у бугарском оригиналу је *Тази жива рана Балканите*) појавила се почетком јуна 1994. године у Софији.

¹ Видети осврт Јована О. Деспотовића *Геостратешко преправљање историје* на књигу Кристофера Свича (Крсто Цвијић) у „Војном делу“ бр. 4/5 из 1992. године.

поново суочиле с неоколонијалним налетима великих европских и светских сила.²

Рецензенти књиге Стојана Баракова наглашавају да та књига подстиче на размишљање и политичко „разбуђивање“ свих оних који садашња збивања на просторима СФР Југославије посматрају с ноншалантним коментаром „то нама не може да се деси“ или „то се нама неће догодити“. С друге стране, књига *Отворена рана Балкана* показује колико се југословенска криза, сигурно највеће и најопасније кризно жариште савременог света, озбиљно прати у суседним земљама. На пример, Стојан Бараков у књизи помиње мноштво међународних скупова одржаних у Бугарској у последње две-три године, на којима су веома озбиљно разматрана збивања на просторима СФР Југославије и актуелни процеси на Балкану. Међутим, ипак је чињеница да се балкански народи, посебно у садашњем добу мондијализације, заправо све мање познају, што се види и по томе, на пример, што наше јавно мњење веома мало зна о таквим књигама које се објављују у нама суседним земљама, а које се директно односе на нас.³

У књизи *Отворена рана Балкана* детаљно се обрађује и објашњава генеза југословенске кризе и актуелни развој догађаја на просторима СФР Југославије, уз покушај да се сагледа перспектива будућих балканских кретања. Књига је, заправо, збирка од 45 чланака, есеја, предавања, иступања на различитим скуповима и полемика Стојана Баракова, насталих у периоду од краја 1991. до првих месеци 1994. године, о различитим аспектима збивања на просторима СФРЈ, као и

² Генерални секретар Западноевропске уније (војне алијансе западноевропских земаља), холандски генерал Вилим ван Екелен, арогантно је изјављивао тада у једном интервјуу, на пример, да „Сарајево 1991. године није исто што и Сарајево 1914. године“, алудирајући управо на то да је Балкан изгубио свој некадашњи геостратешки значај (чак и онај који је имао у доба „хладног рата“ као својеврсна „тампон-зона“) и да су се односи између великих сила на почетку 21. века суштински променили.

Ипак, сада, три године касније, може се видети колико је генерал Ван Екелен погрешно, односно колико је Балкан поново простор на којем се гради историја света и постављају темељи за односе великих сила у будућем периоду. А, када се пажљивије анализирају садашња балканска збивања, заиста је тешко отети се утиску да се историја понавља. То, међутим, само показује да историјски процеси трају дужи од једне људске генерације, због чега је, заправо, Балкан поново „на тапету“ у готово истом геостратешком и геополитичком смислу као у ранијим периодима своје историје.

³ Пример за разумевање такве ситуације у нашем региону је недавна одлука бугарске новинске агенције да упuti свог дописника у Ниш, уз образложење да се „тај град налази стотињак километара од Бугарске, а да бугарска јавност о привредним и другим збивањима у Нишу сазнаје из вести Ројтера и других великих агенција“.

Није тешко уочити, такође, да се ради, између осталог, о још једном парадоксу садашњих процеса глобализације, у којима се кидају традиционалне везе и историјске блискости између суседних народа и земаља. А, нема сумње да се, управо с обзиром на те историјске и друге блискости балканских народа, мора много радити на међусобном информисању, како не би нека збивања у, на пример, Костарика била боље позната (посредством Си-Ен-Ена и сличних тоталитаристичких медија) од онога што се догађа у Румунији, Бугарској, Грчкој, Албанији, Мађарској или, чак, и Македонији, као и у осталим земљама Балкана.

о импликацијама тих збивања на Бугарску и на укупну ситуацију и односе на Балканском полуострву.⁴

Стојан Бараков је бугарски политиколог средње генерације и вероватно један од највећих бугарских стручњака за модерну историју Југославије – у предговору књиге се наводи да се он дуже од двадесет година бави југословенским проблемима. Више година је провео у нашој земљи на студијским усавршавањима и сарађивао је на различитим истраживачким пројектима (на пример, живео је дуже време у Београду, где је био на специјализацији на Институту за историју међународног радничког покрета). Није чудно, дакле, што Стојан Бараков, као врстан зналац југословенских прилика, није подлегао „дрно-белим“ описима садашњих збивања на просторима СФРЈ и што се у његовој књизи могу уочити симпатије за наш народ и земљу. Он често и емотивно одбија да прихвати реалност крвавих сукоба на просторима СФРЈ (на пример, у књизи се помињу његове успомене на боравак у Сарајеву пре десетак година) и себи „дозволи“, али само понекад (најчешће је он потпуно непристрасни аналитичар садашњих југословенских, односно српских збивања), да се скоро с носталгијом сети раније Југославије.

Непосредни повод за објављивање те књиге, како у уводу наводи сам Стојан Бараков, била је дозвола Савета безбедности ОУН (марта 1994) за упућивање турских „аскера“ (у саставу УНПРОФОР-а) у бившу Босну и Херцеговину. Закључујући да би та одлука Савета безбедности ОУН могла да допринесе „потпуном гашењу светла које је почело да се назире на крају мрачног босанског тунела“, аутор наводи да је у својој књизи покушао да одговори на питања „зашто се поново (и по ко зна који пут) прекраја политичка карта нашег полуострва, зашто се поново овде досељавају неке старе и нове 'велике' силе, зашто су европски и прекоокеански политичари са толиким апетитом сели за балканску геостратешку трпезу, зашто се поново неко игра са непредвидивим опасностима за овај регион, Европу и целу нашу измучену планету, зашто се на Балкану поново граде зидови међу цивилизацијама, уместо мостови међу њима...“ А све се то догађа, наглашава бугарски политиколог, без икакве сагласности и пристанка балканских народа, штавише – упркос њиховом категоричном противљењу.

Већ сама питања која поставља Стојан Бараков показују колико Балкан није изгубио од свог геостратешког „значаја“ у односу на раније

⁴ Неки од наслова из те књиге Стојана Баракова јесу: „Трећа Југославија – за или против“, „Југославија – кошмар континента“, „Лондонска конференција се заврши, проблеми остадоше“, „Босна и Херцеговина – провала опште лудости“, „Да ли је заиста немогућа Балканска олуја“, „Не рушите косовску кућу – не зна се шта се може наћи унутра“, „Изузетно спокојство војвођанске равнице“, „Бугарска и Србија – супарници или партнери“, „Србија – један од приоритета бугарске спољне политике“, „Македонија у исламским кљештима – сурова реалност или параноично застрашивање“, „Од трећег светског до шестог балканског“, „Да ли је започео балкански рат“, „Балкански синдром индига“, „Интереси великих сила – највећа препрека за брзо решавање југословенске кризе“, „Етничке и државне границе на Балкану“, „Супарништва великих сила на Балкану – дестабилизација региона“, „Босански трн у европској пети“, „Турци и босанска криза“, „Збогом... дебалканизацију“, „Балканизација као судбина“, и други.

историјске периоде. А Стојана Баракова, заправо, муче и тиште она иста питања која су мучила и тиштала генерације наших предака – која су, у ствари, суштина геостратешког „значаја“ Балканског полуострва. У свом чланку „Балканска конференција“ из 1909. године, на пример, историјски лидер српских социјалиста Димитрије Туцовић указује да је „Балкан европска раскрсница на којој се укрштају путеви свих освајача“. Он наглашава да је Балкан кроз векове морао сносити двогубо своју тешку судбину – тај регион је био „одскочна даска“ колонијалне политике ка Истоку, али је, у исто време, и сам био непосредни циљ те колонијалне политике великих сила. „Балкански народи, сваки за себе, подвојени, увек су представљали сламку у завојевачким вихорима на Балкану... остајући одвајкада у беди, ропству или, ако су слободни, у међусобним непријатељствима. Узрок томе... лежи у колонијалној политици коју велике европске силе воде на Балкану, политици насилног продирања комбинованој са постепеним економским оживљавањем и најпрепреденијим дипломатским интригама“.⁵

Управо због тога се, донекле, и може полемисати с тезом Стојана Баракова (којом он и започиње своју књигу) да је „дезинтеграција Југославије била неминовна“, односно да је тај процес био „програмиран“ још 1918. године, када је створена Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Према мошљењу бугарског политиколога, распад Југославије био је резултат два фактора – „процеса у самој СФРЈ после Титове смрти и тзв. демократских револуција у земљама Источне Европе“. У књизи се, такође, наводи мишљење да је СФРЈ „паразитирала на идеолошким, политичким и војним супротностима у време Хладног рата све до средине осамдесетих година“,⁶ као и констатација да је то трајало све до пада Берлинског зида 1989. године, када је започело „прекрајање политичке мапе нашег континента, сурова битка великих сила за нове територије и борба за сфере утицаја“. У том контексту се с правом закључује да се у таквим односима Југославија нашла на оној истој историјској ветрометини на којој се налазила „од римских легија до Хитлерових хорди“.

Стојан Бараков недвосмислено показује да „распад“ Југославије није могуће разумети без сагледавања ширих међународних збивања (помиње и распад других федералних држава, као што су бивши Совјетски Савез и бивша Чехословачка). Тако посредно долази до кључне противуречности у садашњим процесима на нашем континенту – уједињавања западноевропских земаља и „атомизације“ Источне Евро-

⁵ Види Сабрана дела Димитрија Туцовића, том III (стр. 83). у издању „Рада“ из Београда 1980. године.

⁶ Закључак Стојана Баракова да се видело чим је „хладни рат“ почео да јењава шта је Југославија заиста била – „мала балканска држава чије мегаломанске амбиције да буде утицајан фактор на глобалној сцени нису одговарале њеним реалним могућностима“ – само је делимично и условно тачна. Јер, постоји и „друга страна медаље“: ранија Југославија је заиста била – посебно преко политике несврстаности – утицајан чинилац у тзв. биполарном свету, што је значајно повратно деловало на њену унутрашњу и међународну позицију и, посебно, јачало њену независност и стабилност.

пе – али не разобличава потпуно њену суштину, нити указује на све њене импликације. Ипак, у том контексту бугарски аутор поставља питање и „зар тотални распад Југославије не носи ризик који би се могао поредити са распадом атомског језгра“.⁷ Он „распад“ Југославије ставља у оквир промена у Источној Европи, односа на Балкану, Медитерану и на читавом „старом континенту“; јасно му је у којем правцу иду и како се политички искоришћавају и инструментализују на међународном плану националистичке еуфорије, па се у његовом делу, зато, јасно и недвосмислено заговарају балканска сарадња и зближавање свих балканских народа.

У књизи *Отворена рана Балкана*, дакле, отвара се питање примарности узрока – унутрашњих и спољних – који су довели до распада СФР Југославије. Стојан Бараков добро уочава противуречности које су постојале у ранијој Југославији. На пример, говори о политичком примату Србије (?) у СФРЈ, док су, према њему, Хрватска и Словенија имале „само“ економски примат, исто као и о „геншеризацији југословенске кризе“ (преурањено признавање бивших југословенских република) и чињеници да „није уопште чудно што је Немачка свирала прву виолину у том политичком оркестру“. Ипак, може се стећи утисак да он није имао амбиција да се детаљније и шире упушта у анализу односа тих чинилаца у процесима „распада“ СФР Југославије. Он више „осећа“ да су спољни чиниоци имали значајнију улогу у разбијању Југославије него унутрашњи процеси.⁸ У вези с тим, у књизи се помиње да „главну улогу на балканским просторима и данас играју три суперсиле – једна глобална (Америка), једна европска (Немачка) и једна регионална балканска (Турска)“. Такве опаске су, сигурно, прве „степенице“ ка тачном закључку да се ранија Југославија није „распала“, него је била разбијена деловањем моћних међународних сила, што је и створило „кошмар на европском континенту“, што лепо описује Стојан Бараков.

Са закључцима у тој књизи, као што су они, на пример, о томе како је „Југославија била тампон-зона између два блока“ или да „досадашња Југославија није могла да оствари идеале оних умних глава

⁷ Да ли постоји могућност да збивања на просторима бивше Југославије остану ван контроле? Да ли ће се поред већ једне створити и друга албанска држава или ће се на политичкој карти појавити Велика Албанија (сједињавањем Албаније, Косова и делова Македоније)? или ће се у срцу Европе појавити исламска држава, са свим последицама које из тога произилазе? Да ли се може одржати теза да ће Македонија, пре или касније, почети да гравитира ка Бугарској (каких има очекивања и предвиђања и то не само код нас у Софији)? Да ли та варијанта одговара Европи? И која је њена цена? Да ли ће бити потребан неки нови Берлински конгрес – то су само нека од питања која Стојан Бараков поставља када пореди процесе у ранијој Југославији и на Балкану с нуклеарном фисијом.

⁸ Тешко је поверовати да би до „распада“ Југославије дошло да није било деловања спољних чинилаца који су, ипак, имали примат у изазивању те „историјске трагедије“. Јер, на пример, да је тзв. међународна заједница толико бранила интегритет, унитарност, суверенитет и независност СФР Југославије колико то сада чини за „фантомску државу“ Босну и Херцеговину, сигурно је да би сепаратистичке снаге у некадашњим југословенским републикама биле лако поражене.

из прошлог века о стварању јужнословенске државе, балканске или подунавске федерације“ („многонационална држава треба, стога, да уступи место многим националним државама“), могло би се донекле полемисати, јер су они само условно „тачни“ и јер важе само у одређеном историјском тренутку и околностима. Мора се, ипак, указати на чињеницу да Југославија није случајно настала, нити је то било само због просте жеље неких јужнословенских народа за уједињењем – Југославија је потврдила своје историјске вредности и, уосталом, она је једини историјски пример покушаја да се неутралише „балканизација“, против које Стојан Бараков често говори. Не треба наглашавати ни то да Балкан никада није био стабилнији него у периоду када је ранија Југославија постојала, поред тога што је на најбољи начин испуњавала националне интересе свих њених народа.⁹ У том оквиру требало би схватити и опредељење и тачан одговор Стојана Баракова на питање „да ли треба бити за или против треће Југославије?“. У његовој књизи се јасно каже да „о томе треба да одлуче народи Југославије“ – и нико други.

Говорећи о санкцијама¹⁰ које је тзв. међународна заједница наметнула Југославији, Стојан Бараков полази од паралеле између 1948. године (Титово „не“ Стаљину и Информбироу) и 1992. године, када су велике силе отпочеле страховит притисак на председника Србије Слободана Милошевића у покушају да се ставе под „контролу“ Југославија и цео српски народ. У чланку посвећеном изборима у Србији 1992.

⁹ Стојан Бараков изненађујуће добро познаје политичке прилике и збивања на просторима раније Југославије, као и целокупну литературу и публицистику која се односи на југословенску кризу. На пример, тачан је и далекосежан његов закључак да су током Другог светског рата буржоаске партије на просторима Југославије, у немогућности да се озбиљније суоче с националним и другим противуречностима, претпоставиле своје уске националне и десничарске политичке програме идеји обједињавања југословенских народа и националних мањина у заједничком отпору фашистичким окупаторима (стр. 5). У књизи се могу наћи јасне паралеле између тадашње и садашње ситуације на просторима раније Југославије, и то баш тих „детаља“, мада се они не разрађују јасније и у потпуности.

¹⁰ Као и највећи део бугарског јавног мњења, Стојан Бараков се јасно противи санкцијама које су наметнуте Југославији. У Бугарској је било организовано више митинга, осуда у средствима информисања и протеста против блокаде Југославије, као и солидарности с нашом земљом. Средства информисања у Бугарској и поједине политичке партије, посебно Бугарска социјалистичка партија у последње време су жестоко критиковали бугарску владу због тога што се није одлучније придружила захтевима за ублажавање и укидање санкција против Југославије. Софијски дневник „Стандард“ је тим поводом 18. септембра 1994. на насловној страни поставио питање „Зашто ћути Бугарска“?

Стојан Бараков се противи санкцијама наметнутим Југославији не само због чињенице да сама Бугарска у овом сложенем тренутку своје историје има огромне губитке због тога већ и зато што му је потпуно јасно да се санкцијама ствара могућност за даље повећавање присуства великих сила у нашем региону и за њихово арбитрирање на балканским просторима. Санкције против Југославије су, дакле, инструмент за поробљавање читавог нашег „заједничког балканског дома“.

У књизи *Отворена рана Балкана* недвосмислено се закључује да су санкције против Југославије потпуно контрапродуктивне и да нису довеле до „успостављања мира“, због чега су, наводно, биле наметнуте.

године Стојан Бараков каже да „избори за председника Србије морају бити у Србији, а не на неком другом месту, као и да би свако наметнуто решење личности председника било крајње контрапродуктивно“ за Србе и за све друге балканске народе.¹¹

Анализирајући детаљније сличности и разлике између притисака међународних чинилаца на Југославију 1948. и Југославију 1992. године, Стојан Бараков наводи да је „Србија много пута у својој историји доказивала, за разлику од других балканских држава, да има политичаре и дипломате који могу да пронађу излаз из сваке ситуације“. Он указује на то да би наводни „пораз“ Србије могао лако да се претвори у њену победу и, у вези с тим, цитира „предвиђање“ немачког публицисте Карла Густава Штрема („Di Velt“) да би се могло догодити да Србија из санкција и грађанског рата изађе као најснажнија земља на Балкану. У књизи се, између осталог, саветује бугарским политичарима да таква „предвиђања“ узимају у обзир.¹²

Ипак, у књизи *Отворена рана Балкана* средишње је питање да ли је могућ нови балкански рат.¹³ За Стојана Баракова ту дилеме нема – балкански рат је већ стварност. С полемичким жаром, он доводи у питање, на пример, мишљење другог бугарског публицисте Владимира Христатијева, објављено у листу „Континент“, да на „просторима бивше Југославије неће бити тзв. Балканске олује“ и, истовремено, анализира политички смисао, сврху и значење тврдњи које су се могле чути у појединим центрима на Западу (Институт за војностратешка

¹¹ Политика председника Србије Слободана Милошевића прихватана је с разумевањем и подршком у бугарском јавном мњењу. Недавно је, на пример, веома утицајни софијски лист „Дума“ у редакцијском коментару указао на то да је најлогичније и најбоље решење за српски народ у вези с мировним планом тзв. контакт-групе иницијатива Слободана Милошевића да се тај план прихвати. Коментар се завршава закључком да „Бугарима не преостaje ништа друго, осим да се придруже Слободану Милошевићу... јер ће, иначе, и они сами изгорети“.

¹² Говорећи о војсци „треће Југославије“, у поређењу с армијама других балканских земаља, Стојан Бараков износи повољно мишљење. Ипак, он недовољно тачно и прецизно интерпретира чињеницу да „Београд троши око 70 одсто својег буџета на оружану силу“. Јер, пренебрегава се да је наша земља федерална држава и да се војска финансира само из савезног буџета, који је мањи и чија је намена другачија од републичког буџета.

Стојан Бараков подсећа и на чињенице да је Југословенска народна армија (ЈНА) била „међу првих четири-пет армија у Европи“, да је био усавршен тзв. концепт општенародне одбране, да је ЈНА имала изванредне успехе у првим годинама грађанског рата на просторима раније Југославије и да је стекла огромно борбено искуство (стр. 49).

¹³ Када говори о томе, Стојан Бараков помиње и „чуведеног“ британског генерала Џона Хакета, који је пре петнаестак година у својој књизи *Трећи светски рат* изнео тезу да ће нови глобални сукоб започети управо на просторима раније Југославије. Међутим, бугарски политиколог предвиђа да такви „апокалиптични сценарији“ не служе само за забављање читалачке публике на Западу већ да их, заправо, раде тимови стручњака с јасним политичко-пропагандним задацима и ради „разигравања“ различитих геополитичких и међународнополитичких „сценарија“. У сваком случају, није чудно што је британски генерал у својој књизи „погодио“ неке детаље у вези са садашњим југословенским сукобима. А, с обзиром на то да иза сваке политике стоје интереси, то је још један показатељ да геостратешки значај Балкана ни сада није значајније измењен у односу на претходне историјске периоде.

изучавања САД) да ће до тоталног балканског рата доћи, ни мање ни више, него „тачно“ 15. августа 1993. године. Међутим, тешко је прихватити његово мишљење да је садашњи балкански рат започео сукобом две суверене државе – Србије и Хрватске, јер се на тај начин нетачно приказује след бурних балканских догађаја у последње три-четири године (југословенска криза је започела као грађански рат услед једностране и насилне сецесије Словеније и Хрватске, инициране и подстакнуте из иностранства), поред тога што би се могло поставити и питање да ли је Хрватска уопште балканска земља (они су започели сукоб пре три године управо да би „отишли“ с Балкана).

Испитујући садашњу војно-политичку ситуацију на Балкану, Стојан Бараков није ни оптимист, ни песимист – можда би се најпре могло рећи да је реалист. Потпуно свестан свих опасности¹⁴ у којима се поново налази наш регион и могућности за избијање нових великих трагедија, он констатује да су „територијалне претензије на Балкану опасан анахронизам на крају двадесетог века“ и не пропушта прилику да искаже своје противљење сваком облику национализма и националистичке острашћености. Постављајући питање да ли „балканизација (у смислу сталног сукобљавања балканских народа и арбитрирања великих сила међу њима) судбина нашег региона“, Стојан Бараков је скоро спреман да резигнирано каже „збогом дебалканизацију (у смислу јачања балканске сарадње), добро дошла ребалканизацију“. Ипак, он не губи морал и настоји да и својим делом и овом књигом допринесе превазилажењу опасности с којима се, по ко зна који пут у својој историји, суочава наш регион и народи који ту живе. У књизи се, такође, указује на то да би и „Европа требало да помогне балканским народима да се дебалканизују – и то не због интереса балканских народа, већ због својих сопствених интереса“.¹⁵

¹⁴ Недавно је угледни париски дневник „Монд“ објавио ширу анализу с насловом *Балканско буре*, са основном констатацијом да би (грађански) рат у бившој Босни и Херцеговини лако могао да се претвори у општи балкански конфликт. У том чланку се детаљније говори о грчко-турским и грчко-албанским „неспоразумима“, о амбицијама Турске да постане водећа сила Балкана, о утицајима на Балкан из ширег региона Медитерана, у којем се нестабилност повећава, и слично. У том контексту, „Монд“ посебно свестрано приказује нарастале верске глобалне „амбиције“, стављајући на прво место настојања исламских фундаменталиста да створе „светску државу“.

Интересантно је да и Стојан Бараков у својој књизи упозорава на опасност да се грађански рат на просторима бивше Босне и Херцеговине и раније Југославије претвори у свеопшти рат, што би балканске просторе практично довело до војног „кључања“.

¹⁵ Међу европским политичарима има и супротних („острашћених“) мишљења и предрасуда. Довољан је пример недавна изјава белгијског министра иностраних послова и будућег генералног секретара НАТО-а Вили Класа о постојању разлика између „латинске“ (католичка и протестантска) и „византијске“ Европе (та друга, наравно, „природно тежи деспотизму и злоупотреби власти“ и требало би се против ње борити свим средствима).

Париски лист „Обсервер“ указује да се „реторика Вили Класа граничи са апокалиптичким визијама и призива дух крсташког рата“.

Није нимало чудно што постоје такве предрасуде међу европским политичарима, који су, изгледа, процесе европске интеграције схватити као освајање остатка нашег континента од стране западноевропских земаља. Наравно, за то им је потребно и неко идеолошко-политичко „оправдање“ и „покриће“.

Да је Стојан Бараков заговорник балканске сарадње (и дебалканизације, како он понекада описује добросуседство и стварање атмосфере поверења на Балкану) најбоље се види по његовом сагледавању односа између Србије и Бугарске, за које каже да „не могу да буду друго осим пријатељи и партнери“. Јер, исто им је словенско порекло, историјска судбина, имају сличне проблеме с којима се суочавају, економски се допуњавају, суседи су, не постоји језичка баријера, и слично. Стојан Бараков сматра да сви Бугари „морају то имати на уму – посебно политичка елита – јер, на крају крајева, живимо у различитим временима“. Свака другачија политика, констатује се у књизи, не би била у интересу ни Софије, ни Београда, па стога није чудно што у чланку с насловом „Србија – један од приоритета бугарске балканске политике“, Бараков оштро критикује прошлогодишње тактизирање бугарске владе приликом „усаглашавања“ посете Софији југословенског премијера Радоја Контића.

Стојан Бараков се у потпуности слаже с мишљењима, што на конкретним примерима показује, да је у модерној историји Балкана стабилност нашег региона увек била директно сразмерна учвршћивању сарадње балканских земаља, односно ограничавању и неутралисању утицаја „негативних“ спољних чинилаца и великих сила. Али, и обрнуто – што је, на пример, већ пре неколико деценија шире образложио наш познати историчар Владимир Ђоровић.¹⁶ Полазећи од деструктивног деловања великих сила у нашем региону током последњих двеста година (на пример, у књизи се у више наврата показује значење коришћења на Балкану старог римског гесла „завади, па владај“), Стојан Бараков упућује читаоце своје књиге на закључак да се једино политичком платформом „Балкан Балканцима“ може спречити да наш регион буде поново на „милост и немилост“ великих сила, што би сигурно довело до стања да балканска држава буде балканској државици – вук, како је рекао енглески филозоф Томас Хобс.

Заплетене у сопствене размирице и дељење сфера утицаја, велике силе још увек нису спремне да признају своје грешке у процесу разбијања раније Југославије (без обзира на то што би се садашња делимична суспензија санкција против наше земље могла индиректно и тако схватити). Због тога се у књизи Стојана Баракова не крију очекивања да ће интензивирање сарадње балканских земаља бити најбољи допринос стабилизацији регионалних прилика и превазилажењу нагомиланих проблема из прошлости, с којима се Балкан све теже суочава. Јер, Стојан Бараков јасно увиђа да су управо ти проблеми (на пример, национална питања и територијалне претензије) „пукотине“ за даље продоре великих сила на Балкан у периоду после „хладног рата“, пуном непредвидљивих изазова за све балканске народе, што би могло довести до нове катаклизмичне трагедије за све нас.¹⁷

¹⁶ Видети књиге Владимира Ђоровића *Балкан и балкански народи* и *Борба за независност Балкана*, Београд, 1937, у издању Балканског института.

¹⁷ Видети коментар Јована Влајковића *Балкан Балканцима* у београдском дневном листу „Вечерње новости“ од 8. априла 1994. године. Као што се у том

Враћајући се историјским „коренима“, Стојан Бараков понавља исте оне закључке до којих су озбиљни балкански политичари дошли почетком овог века, посебно у време анексије тадашњег „вилајета“ Босне и Херцеговине и непосредно пред избијање балканских ратова и Првог светског рата. Да би се схватиле идеје и ставови тог савременог бугарског политиколога, треба се подсетити на чланак Димитрија Туцовића *Балканска конференција*, у којем он наводи да је „европска дипломатија, као инструмент класне владавине, свесно и са планом онеспособљавала балканске народе да стану на чвршће ноге и да се отму од њиховог утицаја и милостиње“. Историјски лидер српских социјалиста указује да тадашња европска дипломатија није трагала за решењем балканске кризе, већ је, заправо, онемогућавала балканске државице да га реше, уз одржавање равнотеже међу тим slabим земљама, док не дође тренутак за нова завојевања и ново продирање европског капитализма („исцрпљујући се у међусобном антагонизму, балканске државице су тонуле све дубље у наручје европског капитализма“). Димитрије Туцовић наглашава да се све то догађа „упркос једне крупне и очигледне поруке коју нам је историја дала – свима нама на Балкану спас је једино у најтешњем удружењу, у најинтимнијем савезу“. А, „у таквој једној заједничкој отаџбини, као што би то био Балкански савез, било би места и слободе за све... свима би била загарантована национална индивидуалност“.¹⁸ Стојан Бараков, наравно, не наводи експлицитно те закључке Димитрија Туцовића из једноставног разлога што његова књига није политичко дело у ужем смислу речи, већ „колекција“ његових текстова о југословенској кризи, али чињенице у својим чланцима и есејима „слаже“ на такав начин да се ти закључци о балканској сарадњи и политичкој платформи „Балкан Балканцима“ сами намећу.

коментару наводи, није случајно што је, одмах после посете председника Србије Слободана Милошевића Букурешту, почетком априла 1994, најтиражнији лист у Софији „24 часа“ упутио позив бугарским политичарима да следе пример Румуније у стратешкој сарадњи са Србијом на Балкану. Лист констатује да Бугарска, суочена с непосредним опасностима за своју будућност, једину наду може имати у новим облицима регионалног повезивања.

¹⁸ У чланку „*Балканска конференција*“ указује се, такође, да „насупротив незрелој галами шовиниста и панслависта, ми (социјалисти Балкана – прим. О.П.) узрок несрећама на Балкану не гледамо у тежњи једне расе да уништи другу расу, у јуришу германства на словенство. Не. Ми узрок злу гледамо у колонијалној политици коју све европске државе – како германске, тако романске, тако и словенске; како Немачка, тако Француска, тако и Русија – воде према слабијим државама и народима, па и према нама на Балкану. Један једноставан економски и политички фронт свих балканских народа – то је једини спасоносни рецепт за тешку бољку која нас већ вековима мучи, то је *једини начин нашег опстанка*“. (У том контексту, Димитрије Туцовић посебно помиње тадашњу анексију Босне и Херцеговине). Он даље каже да је „заједничка тежња капиталистичких држава да се не допусти да им Балкан измакне шака“, што је објавила солидарности завојевача, која има своје и моралне и материјалне разлоге. „Ослобађање једне колоније, једног поробљеног народа би, наине, подстицало и други да се боре за слободу“, подучава нас Димитрије Туцовић.

Тешко је говорити о свим питањима која Стојан Бараков обрађује у својој књизи. Једно од њих се односи на деловање на Балкану светских религиозних центара. У више текстова говори о албанском национализму и о идејама о стварању тзв. велике Албаније, указујући с разумевањем на то да Срби сматрају да је „Косово исконска и неotuђива српска територија“. Када се ради о будућности Македоније, Стојан Бараков сматра да сада постоје три тенденције: *прво*, да се оствари право народа Македоније да сам реши питање свог државног устројства; *друго*, да Македонија почне да гравитира Бугарској, и *треће*, да се подстакну тежње Пиринског краја у Бугарској да се присједини Македонији. Бугарски политиколог је свестан да у Македонији сада постоји веома снажно антибугарско расположење, али то сигурно није утицало на његов тачан закључак да се „највећа опасност за Македонију крије можда у самој Македонији“.

Излагања Стојана Баракова су веома разложна и аргументована, често с типично бугарским духовитим опаскама. Он, на пример, преноси виц који је чуо на јерменском Радио-Јеревану, који гласи: „Који је Србин пацифист? Онај који сматра да се границе Србије крећу од Загреба до Пацифика“. С друге стране, многи његови чланци и есеји су полемичког карактера и он супротставља своје аргументе и ставове о ситуацији на просторима раније Југославије како бугарским, тако и западним ауторима (на пример, полемише с Катрин Лиотар, Полом Гардом, Лесли Гелбом и другим ауторима), посебно оним који југословенском проблему приступају пристрасно и необјективно, често и не кријући своје предрасуде.

Чињеница је да Стојан Бараков у својим закључцима нема превеликих амбиција, нити их претенциозно износи. Његови ставови су вредни и када их образлаже као непристрасни и хладни научник – аналитичар и када то чини емотивно, с полемичким жаром правог публицисте и новинара. Књига *Отворена рана Балкана* носи, дакле, оба та ауторова приступа и вероватно ће је због тога, као што се и наводи у предговору књиге, поједини читаоци доживети као својеврсну еклектику, док ће је други схватити као исказивање моралне доследности једног ангажованог политиколога. Наравно, за нас је књига Стојана Баракова покушај једног другачијег и објективнијег сагледавања проблема на просторима СФР Југославије. Заправо, само може да нас радује, без обзира на промене и неке друге недостатке, што се такве књиге појављују у иностранству, посебно када долазе од представника народа који нас боље познају него неки други народи и њихови политичари. Јер, и преко таквих књига „балканске комшије“ се изнова и боље упознају.

Наравно, Стојан Бараков није србофил, већ представник једне озбиљне струје у бугарској политичкој елити, струје која бољу будућност за свој народ види у очувању независности Бугарске и у њеној сарадњи с другим балканским народима. Без шире анализе унутрашњих бугарских кретања, поменимо само то да сада у бугарској политици постоје три тенденције: *прва*, која будућност Бугарске везује за америч-

ко присуство на Балкану; друга, која будућност Бугарске види у некритичком приближавању земљама Европске уније, и трећа, која будућност Бугарске види у очувању њене независности и слободе, као и у једној широј интеграцији с другим балканским народима. Има неких индиција да су развојем догађаја у Бугарској и на Балкану прве две тенденције у протекле две-три године доживеле стратешки пад¹⁹ и да се све више увиђа да је трећа тенденција алтернатива за решавање садашњих тешких проблема с којима се наш сусед суочава, као и за заустављање даље „мексиканизације“ Бугарске. Није, стога, чудно што Стојан Бараков, с таквом „оптиком“, има слуха за борбу српског народа и за ставове Савезне Републике Југославије управо полазећи од интереса и судбине своје земље. Није чудно, коначно, што се књига *Отворена рана Балкана* завршава закључком да „данас не смемо заборавити позив једног храброг антифашисте пре пола века – Народе, устај“.

Није тешко закључити да књига *Отворена рана Балкана*, у којој наш сусед говори о нашим проблемима, више вреди, и теоријски и практично, него многа друга дела са Запада о југословенској кризи, која су нам у последње време често била „сервирана“.

¹⁹ Недавна изнуђена одлука председника Бугарске Жеља Желева да распусти Парламент и да распише превремене изборе једна је од потврда за тај закључак.